

מתניתין:

חטאות הציבור החיצוניות, שלא התבאר דינן במשנה הקודמת [שעסקה בחטאות הפנימיות בלבד], וחטאת היחיד דינם הוא כמבואר להלן.

ובמאמר מוסגר מבארת המשנה: **אלו הן חטאות הציבור** החיצוניות: **שעירי מוסף של ראשי חדשים**, ושעירי מוסף של המועדות.

חטאות הציבור האלה וחטאות היחיד – שחיתתן **בצפון**, וקיבול **הזמן בכלי שרת בצפון**, ו**דמן טעון ארבע מתנות** נפרדות שנותנן הכהן באצבעו **על ארבע קרנות המזבח**.

כיצד הוא סדר מתנות הדם שלהן?

נג-א **עלה הכהן בכבש עם מזרק הדם בידו, ופנה** [באמצעות הכבש הקטן המוביל] ל"סובב", וכשהגיע למקום הסובב, הוא פנה ימינה, וכדמפרש ואזיל.

ה"סובב" היה המקום שבו הצטמצם רוחבו של המזבח בשיעור של רוחב אמה אחת מכל צד וכך נוצר מקום הילוך שעליו היו סובבים הכהנים בבואם ליתן את הדם של החטאות על קרנות המזבח. גובה הסובב היה חמש אמות מעל היסוד, שהם שש אמות מעל הקרקע. וראשו של המזבח היה גבוה מהסובב שלש אמות. בארבע הזוויות

שבראש המזבח למעלה הזדקרו הקרנות, כאשר השטח של כל קרן היה אמה על אמה. **ובא לו תחילה לקרן דרומית מזרחית**, שבה הוא פוגע תחילה בפנותו ימינה. שהרי הכבש היה עומד בדרום המזבח, ונמצא שהעולה על הכבש, פניו לצפון, וימינו לצד מזרח. וכיון שקיימא לן ש"כל פניות שאתה פונה יהיו דרך ימין", יש לו לפנות ימינה לכוון מזרח, והקרן הראשונה שהוא פוגש היא הקרן הדרומית מזרחית, ונותן עליה באצבעו את מתנת הדם הראשונה.

ולאחר שנתן את הדם על הקרן הדרומית מזרחית הרי הוא ממשיך לסובב את המזבח כאשר פניו מופנים אל המזבח. ולפיכך פנייתו הבאה ימינה היא פניה לצדו הצפוני של המזבח, עד שמגיע לקרן **מזרחית צפונית**, ונותן עליה את מתנת הדם השניה. ומשם הוא ממשיך, כאשר פניו מופנים אל המזבח, ופונה לצד ימינו לצדו המערבי של המזבח והולך עד שמגיע לקרן **צפונית מערבית**, ונותן עליה מהדם, ומשם הוא פונה ימינה ומגיע לקרן הרביעית, **מערבית דרומית**, ונותן עליה מהדם.

שיירי הדם — היה שופך¹ על יסוד דרומי של המזבח.

ונאכלין בשר החטאות **לפנים מן הקלעים** של חצר המשכן, ובמקדש לפנים מחומת העזרה.

ונאכלין **לזכרי כהונה** בלבד.

1. היה יסוד אלא אמה בקרן זו. ובליקוטי הלכות הבין שהכונה לאמה יסוד שהיא ממש בקרן זוית, שהיא משותפת לרוח

1. במשנה [לקמן סג א] מבואר ששיירי חטאות חיצוניות היו נשפכים על יסוד דרומי מערבי, ומפרש רש"י הטעם מאחר ולרוח דרומית לא

ואכילתם היא בכל צורת מאכל, בין צלי ובין מבושל.

וזמן אכילתן הוא ליום ולילה 2 עד 3 הצות. ומדאורייתא זמן אכילתם הוא עד הבוקר אלא שגזרו חכמים לאכלם עד חצות בלבד כדי שלא יבואו לידי מכשול אם יאכלם למחר ויתחייב בכרת משום איסור אכילת נותר.

גמרא:

והוינן בהאי דינא דנתינת דם חטאת – היכי עביר מתנת אצבע בקרן? ומשנינן: פליגי בה רבי יוחנן ורבי אלעזר. חד אמר: מקום נתינת הדם בקרן אינו דוקא בחודה של קרן אלא הרי הוא 4 נותן על קיר

כל פנים לדברי רבן גמליאל לא היו מתקנים בקדשים עד חצות כדי שלא יבוא לעבור על כל תותירו, שהרי הוא בשב ואל תעשה ואין בו כרת, ורש"י רצה לפרש הטעם שהוא נכון לדעת הכל.

3. התוס' בפסחים [קכ ב ד"ה] כתבו שבדיעבד אם לא אכל עד חצות יכול לאכול עד הבוקר, ורק שעבר על איסור מדרבנן.

אולם השאגת אריה [סימן ד] דקדק מלשון רש"י בכרכות [שם] שכתב "ואסרום באכילה קודם זמנן", שמשמע מזה שאחר חצות אסור לו לאכול.

4. בליקוטי הלכות דן שלכאורה יוכל ליתן באותו הרוח באמה הסמוכה לקרן מכאן ובאמה הסמוכה לקרן בצד השני, על דרך משל ברוח מזרחית יתן באמה הסמוכה לקרן מזרחית צפונית וכן באמה הסמוכה לקרן מזרחית דרומית, וכמו כן יתן על דרך זה ברוח מערבית סמוך לשתי הקרנות, אבל תמה על זה שהרי גם בחטאת כתוב "סביב", ובאופן הזה לא יתקיים דין "סביב", שהרי נתן רק לרוח מזרח וצפון, ולא לשאר הרוחות, והניח בצ"ע.

אולם באמת כדבריו מפורש בדברי התוס' לקמן [נז א ד"ה למה] שאינו יכול ליתן לשתי הקרנות שבאותו הרוח.

מערב ולרוח דרום, ותמה שהרי מלבד מה שהיה אמה יסוד לקרן זוית זו שהיא משותפת למערב ולדרום, היה גם כן יסוד עוד אמה נוספת לדרום, ואם כן כשהיה יורד מן הכבש שהוא בדרום היה פוגע תחילה באמה זו שהיא של רוח דרום בלבד, והרי למדנו בגמרא שצריך לשפוך ליסוד שפוגע בו תחילה, והניח בצ"ע.

והרש"ש דן האם כשיורד מהכבש ופניו כלפי המזבח וצריך הוא ליתן השיריים בקרן דרומית מערבית אם יפנה דרך ימין כלומר יקיף למזרח צפון מערב עד שיבוא לקרן זו, או שילך לשמאלו ויבוא מיד לשם, והביא מדברי רש"י [סב ב] שכתב כאופן השני.

2. רש"י מפרש שהחמירו עד חצות כדי שלא יבוא לאכול אחר עלות השחר ויתחייב כרת.

והגרעק"א בכרכות [ב א] מבאר הטעם שרש"י פירש כן, ולא כתב שהגזירה היא כדי שלא יבוא לידי איסור של כל תותירו, וביאר שהרי נחלקו שם רבן גמליאל ורבנן האם גם בקריאת שמע של ערבית תיקנו חכמים לקרוא עד חצות, ולפי רבן גמליאל שלא היתה שם תקנה זו, בהכרח צריך לחלק שדוקא באכילת קדשים תיקנו כדי שלא יבוא לעבור על אכילת נותר שהוא חמור מצד שהוא עבירה בקום ועשה וגם שהוא בכרת, מה שאין כן בקריאת שמע שהוא נעקר בשב ואל תעשה ואין בו כרת, ועל

אילך מחוד הזוית, משום שכל אותה אמה בדופן המזבח הנמצאת מתחת לקרן הבולטת שהיא מכוונת כנגד "קרן" שמעליה, נמי "קרן" הוא.

ומר סבר — כנגד חודה, אין. טפי לא, משום שרק חוד הזוית של דופןות המזבח איקרי קרן [חוץ מהקרן הבולטת למעלה בראש המזבח, ותו לא.

מיתיבי מהא דתניא: הטאת הציבור והיחיד, כיצד סדר מתן דמן? היה עולה לכבש ופנה לסובב, ובא לו תחילה לקרן דרומית מזרחית, וטובל באצבעו הימנית, באצבע המיומנת [שהיא האצבע הסמוכה לאגודל, שניתן לעשות בה מלאכה כשלעצמה מבלי להזדקק לסיוע של שאר האצבעות, כגון, להושיט ולטבל] שביד ימין, ונוטל באצבעו המוטבלת מן הדם שבמזרק, וחומר [מושך] את הדם בגודלו [באגודלן] למעלה, ובאצבעו הקטנה למטה, כדי שיפול הדם כולו על המזבח. ומחטא ויורד כנגד חודה של קרן, עד שמכלה כל הדם שבאצבע. וכן הוא עושה בכל קרן וקרן. ואם כן מוכח מהאי ברייתא שנותן את הדם על חודה של קרן, ותיקשי למאן דאמר אמה מכאן ואמה מכאן!?

ומתרינין: הכי קאמר תנא דברייתא: 6 מצוה לכתחילה ליתן את דם החטאת בחודה של

המזבח בשטח הסמוך לחודה של קרן, 5 אמה אילך מצדה האחד, ואמה אילך מצדה השני [והיינו, על אחד משני הצדדים של הקרן].

וחד אמר: מחטא [נתינת דם חטאת נקראת כך, וכלשון הכתוב "הכהן המחטא אותה"] ויורד כנגד חודו של קרן.

ומבאר הגמרא מחלוקתם: אליבא דרבי אלעזר ברבי שמעון דאמר מצות הנתינה היא על הקרן הבולטת למעלה מראש המזבח ולא על דופןות המזבח, וכלשונו של רבי אלעזר ברבי שמעון "היא עצמה [דהיינו, עיקר מצותה של נתינת דם חטאת] אינה נעשית אלא בגופה של קרן, דכולי עלמא לא פליגי שנותן על כל הקרן הבולטת, ולא דוקא בחוד הזוית שלה שהרי כל שטח הקרן הבולטת נקראת "קרן".

כי פליגי רבי יוחנן ורבי אלעזר אם חייב לתת על חודה של קרן או שיכול ליתן על האמה הסמוכה לחוד הקרן, אליבא דרבי, שהכשיר ליתן מן הדם גם על הקיר של המזבח שמתחת לקרן הבולטת, שגם הוא איקרי קרן. [ובלבד שיהיה למעלה מחוט הסיקרא] ופליגי מהי משמעותה של אותה "קרן" שבדפנות המזבח —

מר סבר שיכול ליתן על אמה אילך ואמה

6. הקרן אורה דן שיתכן שגם כשנותן בקרן עצמה, וכן לפי רבי אלעזר ברבי שמעון שלעולם נותן על הקרן, מצוה ליתן בחודה של קרן, וכן דייק מדברי הרמב"ם שלא חילק בדין לכתחילה בין הקרן עצמה ובין מחוט הסיקרא ולמעלה. אולם מדברי התוס' [לקמן נד ב ד"ה ומלאו]

5. החק נתן [לקמן נד ב] כתב שיש לומר שגם לרבי יש דין לכתחילה ליתן בקרן עצמה, אולם הליקוטי הלכות דייק מדברי הרמב"ם [מעשה הקרבנות ז] שאפשר אפילו לכתחילה ליתן עד למעלה מחוט הסיקרא.

אמות", שלשון זו מתפרשת כאילו תופסים הקרנות שטח מקום של ארבע על ארבע אמות, בעוד שהם תופסים בו רק שתיים על שתיים? ומתוך כך מוכיחין: **אלא אימא** — רשות קרנות הוא ארבע. והיינו שכל השטח אשר מראש הקרן ולמטה ממנו על דופן המזבח, עד חוט הסיקרא, ראוי הוא למתן דם חטאת בהמה, ושטח זה מראש המזבח עד חוט הסיקרא גובהו הוא ארבע אמות, וכדברי רבי.

תנן התם: חוט של סיקרא צבוע אדום חוגרו למזבח סביב באמצע גובהו, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים.

והוינן בה: **מנא הני מילי** שהמזבח נחלק לשנים לענין מקום הדמים?

ומשנינן: **אמר רב אחא בר רב קטינא:** שנאמר "והיתה הרשת עד חצי המזבח", ודרשינן מתוך שראינו שהקפידה תורה על חצי המזבח — התורה נתנה מחיצה להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים.

שנינו במשנה: **שיירי הדם** היה שופך על יסוד דרומי.

תנו רבנן: "אל יסוד המזבח" האמור בשפיכת שיירי דם חטאת חיצונה — זה יסוד דרומי.

אתה אומר זה יסוד דרומי, או אינו אלא יסוד מערבי, וילמוד שתום מן המפורש, מחטאות פנימיות שמפורש בהן "אשר פתח אהל מועד", שהוא היסוד המערבי!?

קרן, אך אי עבד אמה אילך ואמה אילך, לית לך בה לפוסלה, והרי היא כשירה בדיעבד.

והשתא מבארין: **מאי רבי ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון**, היכן מצינו שנחלקו בכך?

דתניא: דמים העליונים, של הקרבנות שדמן ניתן למעלה, הרי הם ניתנין על דופן המזבח החל מחוט הסיקרא ולמעלה, ובכלל זה גם דמי חטאת, שניתנים למעלה מחוט הסיקרא. דמים התחתונים של קרבנות שדמן ניתן למטה הרי הם ניתנין מחוט הסיקרא ולמטן — דברי רבי.

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: במה דברים אמורין, שדמים עליונים כשרים ליתנם על דופן המזבח למעלה מחוט הסיקרא, בעולת העוף, שלא נאמר בה "קרן". אבל כחטאת בהמה, דכתיב בה "קרן", הרי היא עצמה [עיקר מצותה] של מתן דמה אין נעשית אלא על גופה של קרן [הבולטת מראש המזבח].

אמר רבי אבהו: מאי טעמא דרבי? דכתיב ביחזקאל [מג], בתיאור המזבח "וההראל [כך שמו של המזבח בספר יחזקאל] ארבע אמות. ומהאראל ולמעלה, ארבע".

והוינן בהאי קרא: וכי מידת גובהו או רוחבו של המזבח ארבע אמות הוא דהויא?!

אמר רב אדא בר אבהו: מקום קרנות הוא ארבע אמות, לפי שכל קרן היא אמה על אמה.

ותמהינן: וכי מקום קרנות הוא "ארבע

במה שהקשו על רש"י מבואר שדוקא כשנותן למטה מהקרנות מצוה ליתן בחודה, וכמו שהעיר

שיירי דם החטאת הפנימית, הוא נפגש תחילה ביסוד הדרומי של המזבח, ולא ביסוד המערבי. ומילא הפסוק האומר ליתן את הדם אל היסוד "אשר פתח אהל מועד" איירי ביסוד הדרומי, ומכאן לומדים גם כן לחטאות החיצוניות שישפכו ליסוד הדרומי. **לישנא אחרניא**: כוליה פתח ההיכל בדרום המזבח קאי, שהיה המזבח כולו צפונית לפתח ההיכל, ונמצא שהיוצא ממנו פוגש את דרומו של המזבח. [ולישנא זו היא כלישנא קמא אלא דנקטה לשון אחרת].

תנא דבי רבי ישמעאל ברבי שמעון בן ג-ב יוחאי: תלמידי רבי ישמעאל היו שונים שרבי שמעון בר יוחאי אומר: זה וזה יסוד מערבי, כרבי ישמעאל.

וסימניך, שלא תחליף הגירסא: **משכו גברי**, תלמידי רבי ישמעאל, שהן מרובין, **לגברא**, לרבי שמעון בר יוחאי, לומר דבריו כדברי רבם.

מתנירין:

העולה קדשי קדשים היא, ונפקא מינה — שבשרה נפסל ביוצא חוץ לעזרה, ומועלין בה אפילו בחייה של הבהמה, והיא נפסלת במגעם של טבול יום ומחוסר כיפורים.⁷

אמרת, ילמד ירידתו מן הכבש ושיירי הדם בידו **מיציאתו מן ההיכל** ושיירי הדם בידו. **מה יציאתו מן ההיכל** שופך את הדם על יסוד מערבי שהוא **בסמוך לו למקום יציאתו**, אף ירידתו מן הכבש ישפוך ליסוד דרומי שהוא **בסמוך לו למקום ירידתו**, שהרי הכבש בדרומו של המזבח הוא.

תניא: רבי ישמעאל אומר: זה וזה, שיירי דמן של החטאות הפנימיות והחטאות החיצוניות ישפך אל יסוד מערבי.

רבי שמעון בן יוחאי אומר: זה וזה אל יסוד דרומי.

והוינן בה: **בשלמא למאן דאמר זה וזה יסוד מערבי ניחא**, דהוא קסבר ילמוד דם חטאות החיצוניות שהוא **סתום**, שלא נאמר בו היכן מקום שפיכת שייריו, **מן המפורש**, מדם הפנימיות שנאמר בו "אל יסוד העולה אשר פתח אוהל מועד" שהוא היסוד המערבי.

אלא למאן דאמר זה וזה יסוד דרומי, תיקשי, **מאי טעמא?** והא כתיב בשפיכת שיירי הדמים הפנימיים "אל יסוד אשר פתח אהל מועד" שהוא היסוד המערבי!?

ומשינן: **אמר רב אסי: קסבר האי תנא, כוליה מזבחה, בצפון העזרה קאי**, ונמצא שבצאת הכהן הגדול מן פתח ההיכל עם

הגריעב"ץ שם.

נותן המתנות באצבע היה רגילות שנשאר בכלי, ולכן אמר בהם דין השפיכה, אבל בעולה שהיה זורק מהכלי היה רגיל שזורק כל הדם ולא נשתייר כלום, והתוס' נחלקו עליו וכתבו שיש מצוה לשייר כדי לשפוך, והאחרונים דייקו מדברי רש"י [נא א ד"ה אל יסוד מזבחה העולה] שסובר כדברי רבינו משה.

7. התוס' הקשו למה לא אמר התנא דין שפיכת שיירים בעולה ובשאר הקרבנות כמו בחטאות, ותירצו בשם רבינו משה מפונטייז"א שבשפיכת שיירים אין מצוה לשייר כדי לשפוך, ורק אם נשאר יש דין לשפוך ליסוד, ולכן בחטאות שהיה